

הוראות שימוש במקלט

מקלט מהווה מרכיב חשוב בתפיסת המיגון לאוכלוסייה . חבילת המיגון לאזרח כוללת את ערכת המגן האישית , מרחב מוגן אטום (המקלט הינו אחד מסוגי המרחב המוגן) והאזנה להנחיות התנהגות הניתנות בכלי התקשורת.

מלחמת המפרץ העמידה את עם ישראל בפני מציאות חדשה המחייבת אותנו להתכונן לקראת:

1. שהייה ממושכת של האוכלוסייה במקלט.
2. הגעה מהירה למקלטים בזמן התראה קצר ביותר (תוך שתי דקות מתום הצפירה).
3. כיסוי כל שטחי המדינה במקלטים.

בעקבות זאת התפתחה תפיסת מיגון חדשה והוכנו ופורסמו מפרטים חדשים לבניית מרחבים מוגנים במבני מגורים ובמבני ציבור והם מיושמים כבר בפועל במבנים שנבנו בשנים האחרונות. המרחבים המוגנים נבנים כחלק מהדירה או בכל קומה (בקירה רבה לאוכלוסייה) ובכך מבטיחים זמינות מרבית בעת חירום. בנוסף לכך מאפשרים המרחבים המוגנים שימוש נוח ביום – יום לתכלית נוספת

המקלטים הקיימים שנבנו לפי המפרטים הקודמים מעניקים מיגון טוב בפני התקפה אפשרית ובלבד שניתן להגיע אליהם בפרק זמן קצר מאד (תוך 2 דקות מתום הצפירה) . בעת חירום, המקלטים הציבוריים יוכלו לעמוד לרשות האוכלוסייה חסרת מיגון ביתי , לצורך שהייה ומיגון. חשוב אפוא , לשמור על המקלטים הקיימים ולדאוג לכשירותם כמענה מיגוני אפשרי לאוכלוסייה שאין בביתה מרחבים מוגנים.

נוסף לפתרונות אלה גיבש פיקוד העורף פתרון מיגוני למבנים קיימים שאין בהם מקלט זמין. עפ"י פתרון זה מחזקים את אחד החדרים בדירה (רצוי עם מעט קירות חוץ) ע"י החלפת חלון רגיל בחלון מוגן(עם זכוכית), החלפת דלת רגילה בדלת פלדה וחיזוק קירות ותקרות חלשים בשיטות שונות. פתרון זה , המכונה "שיפורי מיגון קבע" מקנה מיגון ברמה סבירה תוך מתן זמינות מרבית.

המאמץ הכלכלי האדיר שמשקיעה מדינת ישראל בבניית מקלטים מחייב אותנו לחפש דרכים כיצד להפיק תועלת רבה יותר מההשקעה . ניסיון העבר הוכיח שהסבת מקלטים לשימוש רב תכליתי מאפשרים שמירת רמת כשירות וכוננות נאותים במקלטים. כמו כן, השימוש הרב- תכליתי מקנה לאוכלוסייה הרגלי שהייה במקלטים ומהווה הכנה פסיכולוגית לשעת חירום. ניצול מושכל של המקלטים הופך את ההשקעה בהם למועילה לאוכלוסייה גם בעת שלום.

שימוש רב- תכליתי במקלט מקובל זה שנים רבות. יש בכך תועלת כפולה לציבור בישראל. ראשית , מקלטים הנמצאים בשימוש העיקרי בלבד הופכים בעיתות שלום למוזנחים ומלוכלכים , ואף בלתי ראויים לשימוש מידי בשעת חירום.

השימוש בהם דרך שיגרה מבטיח אחזקה נאותה ותקינות בעת מלחמה . מלבד המקלטים הם מבנה ציבורי, מוקם על פי חוק , ויקר מאד בבנייה ובאחזקה , לכן מן הראוי לעשות בשטחי ציבור אלו שימוש נוסף למיציאת התועלת ולרווחת הקהילה.

עם זאת, נראה שהשימוש המשני במקלטים לא מספק . במקרים הרבים בהם המקלט אמנם משמש לפעילות משנית , מתעוררות בעיות שונות , חלקן תוך כדי פעילות , חלקן בשמירה על הייעוד המקורי וחלקן בעצם הסבת המבנה לשימוש המשני.

בהסבת המקלט לשימוש רב- תכליתי מעורבים שלושה גורמים :
הרשות המקומית , פיקוד העורף והקהילה. לכל גורם תפקיד בתהליך הסבת המקלט:

הרשות המקומית

המקלט הציבורי שייך לרשות המקומית ונתון לאחריותה בכל הנוגע לאחזקתו ולשימוש הנעשה בו. תהליך הסבתו לשימוש רב- תכליתי ייעשה תמיד תוך הסכמה ותיאום עם הרשות המקומית.

פיקוד העורף
המקלט נבנה לפי חוק ההתגוננות האזרחית, ומיועד בראש ובראשונה למלא את צרכי הביטחון וההגנה, לכן כל שימוש בו מותנה בהסכמת הגופים המפקדים על ההגנה האזרחית, פיקוד העורף ואנשי הביטחון של הרשות המקומית.

הקהילה
הקהילה היא זו העתידה להשתמש במקלט. לפיכך, יש לברר מהם צרכי הקהילה וציפיותיה בבחירת הייעוד הנוסף.

שיתוף פעולה בין הגורמים הללו יבטיח הסבה מיטבית של המקלט לתכליותיו הנלוות.

הסבת המקלט לשימוש רב-תכליתי – מותנית בעמידה בתנאי הרישיון הכללי לשימוש רב-תכליתי, מתוקף חוק ההתגוננות האזרחית.

מגבלות מקלט
יש לזכור כי פעילות במקלט מוגבלת ברשימת איסורים המוטלים על הצטיידות ועל התנהגות, וכן מחייבת שמירה על דרישות אחזקה מיוחדות.

להלן רשימת האיסורים המוטלים על המשתמשים במקלט:

1. אין לצייד את המקלט בפרטי ריהוט מגושמים, המצריכים יותר משני אנשים להזיזם, לדוגמה: אין להכניס למקלט פסנתר כנף או מכונת דפוס.
2. אין לקבע ציוד לרצפה או לתקרה במרכז המקלט.
3. אין לתלות ציוד על קירות המקלט אלא להניחו על רצפת המקלט.
4. אין למקם מערכת התופסת את כל חלל הרצפה, דבר זה עלול לגרום מבוכה ובלבול בעת חירום.
5. אין למקם אינסטלציה קבועה במרכז החלל, למשל: צינורות מים או ניקוז.
6. אין לטייח ואין לצפות את הקירות באריחי חרסינה או אריחים מסוג אחר (כגון: קרמיקה).
7. אין להדביק שטיחים על קירות המקלט (מותר להצמיד בדרכים אחרות).
8. אין להשתמש במקלט בחומרים דליקים לצורך בידוד אקוסטי, ציפוי, קישוט או מטרה אחרת.
9. אין להתקין במקלט צנרת מכל סוג שהוא, או להשתמש במתקן המופעל על בסיס גז.
10. אין לאחסן במקלט ובסביבתו גז, חומר רעיל כלשהו או כל חומר מסוכן אחר, לרבות חומר דליק, בין בכלי קיבול ובין בתפוזרת.
11. לעולם אין להשתמש במקלט כמחסן_ אם תחל לעשות זאת, לא יהיה סוף. זכור כי יש לפנות כ- 80% משטח המקלט תוך ארבע שעות מעת ההכרזה על שעת חירום.

שיפור הדימוי החיצוני למקלט
למקלט תדמית לא נעימה במיוחד. זאת בשל ההקשר של תפקודו העיקרי ובשל היותו בטון מגושם, וללא (או כמעט ללא) אור טבעי, דבר הגורם לתחושת מועקה לשהים בו. לפיכך, חשוב מאד להקנות למקלט חזות של מבנה ציבורי מטופח. דבר זה יפיג במידת מה את הרושם העולה מקירותיו, לשם כך מוצע לפתח סביבה חיצונית מושכת ולקשר את המקלט אל פונקציות אחרות הנמצאות באזור.

גישה למקלט וטיפול סביבתי - גישה נאותה למקלט וטיפול סביבתי מסייעים כמרכיבים מהותיים, זהות של מקום קהילתי.

יש מספר בעיות בטיפול סביבתי באזור מקלט תת-קרקעי, במיוחד בשטח העילי של המקלט. גיבון והקמת מתקני משחקים מעל תקרת המקלט עלולים לגרום לפגיעות בגג המקלט ובאיטומו. ניתן לפתור בעיה זו על ידי איטום משטח העילי והימנעות מהצבת אלמנטים הגורמים להצטברות מים מעל המקלט.

כניסה וחדר מדרגות
על הכניסה למקלט להיות נקייה ונעימה , ובכך תסייע ליצירת אווירה ידידותית ולשיפור הקשר בין המקלט והעולם החיצוני.

פתחים ומחיצות פנימיות
בשל עיצובו הכבד והמאיים של המקלט הוא עשוי לעורר תחושת כליאה , עיצובם של פתחי המקלט (חלונות ודלתות) תורם אף הוא לתחושה זו. מחיצות פנימיות – ניתן לחלק את חלל המקלט לשטחים קטנים יותר בהתאם לפעילות המבוקשת.

ריצוף
ברוב המקרים, רצפת המקלט הינה החלקת בטון , רצפה כזו אינה נעימה לכן רצוי לבצע גמר מתאים של הרצפה.

שימוש בצבעים וגרפיקה
שימוש בגרפיקה וצבעים היא אחת הדרכים הפשוטות ביותר והזולות ביותר לשפר בצורה משמעותית את האווירה במקלט.

אקוסטיקה
אקוסטיקה גרועה היא התופעה המתבטאת במאפייני רמת רעש גבוהה, וקושי בשמיעת צלילים מובחנים . המקום משתפר מאד כאשר מווסתים במידת מה את דרגות הרעש.

תאורה וחשמל
מערכת החשמל במקלטים הקיימים מספקת את דרישות תקני החירום אך אינה עונה על הצרכים לפעילויות המשנה. לפיכך מומלץ לשפר את מערכת החשמל במקלטים הקיימים , דרישות החשמל (תאורה וכו') תלויות באופי הפעילות המתקיימת במקלט. למשל , בחדר שרטוט נדרשת רמת תאורה גבוהה (כך גם בסדנאות ואומנות). חדר ישיבות, חדר קריאה, מועדון וענפי ספורט, די להם ברמת תאורה נמוכה ביותר , דיסקוטק , גלריה ותיאטרון זקוקים לתאורה נמוכה עוד יותר. כמו כן לכל פעילות דרישות ציוד ואביזרי תאורה משלה. כדי לענות על דרישות מיוחדות , יש להיעזר במומחה תאורה בעת הסבת המקלט.

מתקנים קבועים וצנרת
יש להימנע מתכנון מתקנים קבועים במרכז חלל המקלט, במיוחד אם דרושה למתקנים אלו צנרת כלשהי. הצנרת עלולה לגרום בעיות בתנועה חופשית ובמיקום הרהיטים , אלא אם תונח מתחת לפני הרצפה , לכן רצוי למקם מתקנים קבועים ליד הקירות החיצוניים , אם בכל זאת עליהם להימצא במרכז החלל , יש לדאוג לכך שיהיו ניידים להעברה ואחסון.

לסיכום:
הוראות אלו נועדו לעודד את השימוש הרב תכליתי במקלט , ולסייע בכל שלבי הסבת המקלט לסביבת פעילות ידידותית בעת שלום:
החל בקביעת הייעוד הנוסף ומציאת האישורים המתאימים , דרך הצעות לעיצוב פנימי של המקלט וריהוטו , וכלה במפרטים טכניים לאחזקת המקלט. מובן כי הנחה זו אינה מביאה את כל האפשרויות הניתנות והרצויות להסבת המקלט. כל כוונתה היא להמציא מבחר רעיונות ודוגמאות לידי הגורמים המעורבים בהסבתו של המקלט לשימושים נוספים.